

Galning eller terrorist - eller båda delarna?

Max Sohl Stjernberg

SEPTEMBER 2011

TIMBRO [MEDIEINSTITUT]

www.timbro.se/innehall/?isbn=9175668437&flik=4

© Författaren och Timbro 2011

ISBN 91-7566-843-7

www.timbro.se

info@timbro.se

INNEHÅLL

INLEDNING.....	5
METOD OCH MATERIAL	7
FRAMSTÄLLNINGAR AV TA	8
FRAMSTÄLLNINGAR AV ABB	13
SAMMANFATTNING.....	22
INTERNETBASERADE REFERENSER.....	25

INLEDNING

Den 11 december 2010 utsattes Sverige för sitt hittills första attentat av självmordsbombare.

En 28-årig man vid namn Taimour Abdulwahab al-Abdaly (hädanefter TA) hade beväpnat sig med flera bomber och kört in till Drottninggatan i centrala Stockholm. Vid 16.50-tiden exploderade hans bil. Några minuter senare detonerade de rörbomber TA hade på sig. TA avlider och två personer skadas. 23.52 publicerar Per Gudmundson, ledarskribent på Svenska Dagbladet, en länk till TA:s Facebook samt hans efternamn på sin blogg (gudmundson.blogspot.com). Den islamistiska terrorattacken mot den svenska julhandeln är ett faktum.

Klockan 15.26 den 22 juli 2011 detonerar en bilbomb strax utanför regeringsbyggnaden i centrala Oslo. Cirka två timmar senare inkommer ett larm till polisen om skottlossning på Arbeiderpartiets ungdomsläger på ön Utöya. Rapporter om ett stort antal dödsoffer fyller medierna. I de efterföljande spekulationerna om vem eller vilka som låg bakom dåden riktades det tidigt misstankar mot islamistiska terrorister. Några timmar senare stod det klart att det var en norrman vid namn Anders Behring Breivik (hädanefter ABB) som var gärningsman. Det skulle visa sig att han dödat åtta personer i samband med explosionerna i Oslo, och ytterligare 69 personer i samband med skjutningarna på Utöya. Det bakomliggande motivet började klarna: ABB såg Arbeiderpartiet som landsförrädare på grund av dess invandrarvänliga politik.

ABB lät publicera ett manifest om drygt 1 500 sidor, och ett videoklipp som skulle fungera som trailer till manifestet. Förutom rent ideologiska punkter innehåller manifestet en dagbok, och flera kapitel med terroranvisningar riktade till tilltänkta sympatisörer, samt tillrättalagda porträttbilder på honom själv.

Dåden är bland Skandinaviens mest uppmärksammade under 2000-talet. Bortsett från de ofantliga mängder nyhetsartiklar som skrivits om dem, har de givit upphov till flera debatter i vitt skilda ämnen. Datorspel, säkerhetspolitik, nätanonymitet och inte minst mediernas roll i rapporteringen är några av de ämnen som varit föremål för debatt.

I Norge har blotta rapporteringen om dådet och ABB i synnerhet mött motstånd: det har bildats Facebook-grupper som uppmanar medierna att ignorera ABB, dessutom har i handeln flera förstasidor på tidningar som föreställer ABB vänts bort ("Snur aviser over hele landet", Aftenposten 11-08-04).

I skrivande stund illustreras Wikipedia-artikeln om Anders Behring Breivik av ett fotografi hämtat från hans manifest. När det gäller TA:s Wikipedia-artikel förs inte någon sådan diskussion. Han har nämligen ingen. När man söker på hans namn hamnar man i stället under fliken "Gärningsman" på sidan "Bombdåden i Stockholm 2010". Vilket öppnar för frågan om ABB behandlas som en kändis och TA som en ansiktslös terrorist?

Föreliggande rapport har för avsikt att undersöka dagstidningarnas framställningar av gärningsmännen bakom dåden samt att, i den mån det är möjligt, jämföra framställningarna. Frågor som kommer att tas upp är: Hur framställs TA i dagspressen efter dådet? Hur framställs ABB i dagspressen efter dådet? Hur framställs motivet till respektive dåd? Vilka bakomliggande orsaker görs gällande för respektive dåd? Vilka likheter respektive skillnader finns det i framställningarna av dåden?

METOD OCH MATERIAL

Rapporten är baserad på 796 artiklar om ABB och 130 artiklar om TA. Den ojämna fördelningen beror i första hand på att ABB:s dåd var betydligt mer omfattande än TA:s. Urvalet omfattar artiklar som publicerats under de två veckor som följde efter det att gärningsmännens identitet offentliggjorts. Artiklarna är hämtade från de svenska tidningarna Aftonbladet, Dagens Nyheter och Sydsvenskan, samt de norska tidningarna Aftenposten, Dagbladet och Verdens Gang. Tidningarna valdes ut efter kriterier om upplaga, spridning och i viss mån format.¹ Artiklarna inhämtades med hjälp av artikelsöktjänsten Retriever, och kommer från respektive tidnings alla sektioner.

Inledningsvis genomfördes en överskådlig genomläsning, sedan närlästes artiklar med relevant koppling till frågeställningarna. Relevanta attribut noterades i ett dokument som senare kom att utgöra förlaga till sammanfattningen. Efter en genomläsning av dokumentet upprättades teman för de framställningar som ansågs ha varit vanligt förekommande.

¹ I och med att den tidigare distinktionen kvälls- respektive dagstidning i praktiken har upphört att gälla, liksom att samtliga berörda dagstidningar övergått till tabloid-formatet, har jag utgått från tidningarnas bakgrund som dags- respektive kvällstidningar.

FRAMSTÄLLNINGAR AV TA

Före dådet

TA beskrivs i regel utifrån tre attribut: familjesituation, ålder och bostadsorter. Han efterlämnade hustru, två döttrar och en nyfödd son och omtalas i artiklarna som "familjefader", "pappa", "småbarnspappa", "familjeman" och "trebarnspappan" ("Terrorister vil skape rettfærdighet", Dagbladet 10-12-14; "Slik planla han", VG 10-12-14; "Hvordan skal barnen noen gang forstå?", Dagbladet 10-12-14). Vidare beskrivs han ofta som i citatet som följer: "Taimour Abdulwahab från Irak, Tranås och Luton" ("Extremister talas till rätta?", Sydsvenskan 10-12-16; "Terrorgrupper", Sydsvenskan 10-12-15). Han benämns även 28-åringen i ett flertal artiklar ("Ingen rubrik tillgänglig", Sydsvenskan 10-12-16; "Tre bomber skulle orsaka stor förödelse", DN 10-12-14; "Säpo: 28-åringen fick hjälp", Sydsvenskan 10-12-14).

Han uppges ha kommit till Sverige och Tranås som elvaåring 1992 från "krigets Irak" ("Flyttade till Storbritannien", DN 10-12-14; "Sprängde", Aftonbladet 10-12-13). Utifrån uttalanden från gamla klasskamrater och grannar beskrivs hans personlighet. De betonar hans normalitet, sociala förmåga och svenskhet: "Helt svensk, social, hygglig och duktig" ("En alminnelig dyktig gutt", Aftenposten 10-12-14); "Han lärde sig snabbt svenska och blev i slutet av skolgången sedd som vilken infödd svensk som helst" ("Han er en skam", VG 10-12-13); "skötsamme grabben" ("Hot om fler dåd tas på allvar", Sydsvenskan 10-12-17). I flera artiklar betonas hans normalitet (och icke-religiositet) genom att man belyser att TA drack öl och träffade svenska tjejer ("Kobles til Al-Qaida", Aftenposten 10-12-15). I ett par artiklar heter det att han varit strulig i högstadiet och början på gymnasiet ("Sprängde", Aftonbladet 10-12-13; "Mannen som skulle spränga sig själv", Sydsvenskan 10-12-19).

Unge Taimour Abdulwahab integrerades snabbt i det svenska samhället. Han började spela basket och kom in på det naturvetenskapliga programmet där han valde natur som inriktning. Hans bekanta har, i andra medier, beskrivit honom som en helt vanlig ung pojke. Som någon som både kunde gå ut och festa och ha flickvänner. Som vilken annan tonåring som helst ("Resan från Tranås förändrade allt", Sydsvenskan, 10-12-14).

Någon gång i slutet på gymnasiet uppges han ha börjat intressera sig för religion ("Han er en skam", VG 10-12-13). När och hur specificeras inte, men kopplingen till religionen kommer att präglas av beskrivningarna av TA i artiklarna ("Sprängde", Aftonbladet 10-12-13). Han flyttade till Luton, en stad som sägs vara ökad för sin islamistiska extremism ("Slik planla han", VG 10-12-14). Beskrivningar av hans sysslor i Luton har ofta en religiös koppling, som här: "Islamic Centre är en av många moskéer i staden [Luton]. Hit kom Taimour Abdulwahab för att propagera för sin radikala tolkning av islam" ("Han talade öppet om sin radikala världsbild", DN 10-12-14).

I övrigt är det ytterst lite information om TA som förmedlas i artiklarna. Han utbildade sig till sjukgymnast ("Flyttade till Storbritannien", DN 10-12-14). Han ägde en blå Nissan Micra ("Han er en skam", VG 10-12-13). Han sägs ha sökt efter en andra fru på dejtingsidor för muslimer ("Mannen som skulle spränga sig själv", Sydsvenskan 10-12-19). För polisen och Säpo var han okänd ("Flere kan bli övervåket i Sverige", Aftenposten 10-12-14). En krönikör belyser avsaknaden av mer detaljerade beskrivningar: "Ungefär som att läsa artiklarna om Taimour Abdulwahab. Hundratals tidningssidor och ändå vet jag ingenting om honom" ("Döpt efter en terrorist – son till en terrorist", Aftonbladet 10-12-20).

Efter dådet

TA framställs uteslutande som terrorist. I ett fåtal artiklar omnämns han inte uttryckligen som terrorist, utan som "självordsbombaren". Han kallas även för "fanatiker" i ett mindre antal artiklar ("Mannen som skulle spränga sig själv", Sydsvenskan 10-12-19). I viss utsträckning betecknas TA även som amatör ("Välbevakad Vilks kände sig säker i Lund", Sydsvenskan 10-12-14).

Några skribenter gör mer kreativa omskrivningar, bl a kallar Sverker Lenas TA för "wannabe-jihadist" ("Terroristen som kom från Tranås", DN 10-12-14). Jan Guillou avfärdar honom som "knäppgök" ("Jan Guillou: Antidemokratin är den största terroristfaran", Aftonbladet 10-12-13). TA:s svärfar kallar honom för skurk ("Fri – från", Aftonbladet 10-12-18). Gemensamt för dessa artiklar är att det trots omskrivningar ändå framgår att TA är att betrakta som en terrorist.

TA porträtteras i regel genom fotografier hämtade från hans Facebook-sida ("Resan från Tranås förändrade allt", Sydsvenskan 10-12-14). På bilderna står han i bergsmiljö med bakåtkammat hår iförd en svart jacka och ett par svarta solglasögon ("Vilda spekulationer om självordsbombaren", Aftonbladet 10-12-19; "Slik planla han", VG 10-12-14; "Han talade öppet om sin radikala världsbild", DN 10-12-14). En del av artiklarna ackompanjeras av bilder från bombplatsen, föreställande TA:s döda kropp ("Bilderna", Aftonbladet 10-12-13; "Sprängde", Aftonbladet 10-12-13). Även ett par andra, privata bilder förekommer ("Exklusivt", Aftonbladet 10-12-17).

Källor

Återkommande källor som får kommentera TA och dådet är bekanta, religiösa företrädare med koppling till TA, anhöriga, vittnen, terrorexperter, åklagare och islamologer ("Här blev han en extrem islamist", DN 10-12-15; "Slik planla han", VG 10-12-14; "De var", Aftonbladet 10-12-18, "Flera", Aftonbladet, 10-12-18). Anmärkningsvärt är att ingen psykolog, psykiatriker eller expert på gärningsmannaprofiler återfinns i materialet.

I viss utsträckning ges TA själv utrymme. Ljudfilen som han sände in till TT och Säpo citeras. Framför allt citeras en längre hälsning till TA:s familj, där han säger:

Min kära fru och barn, jag älskar er. Jag älskar dig, min fru. Min kärlek för dig var aldrig en lögn. Förlåt mig när jag inte berättade något för dig. Pussa barnen från mig. Säg till dem att pappa älskar dem, kommer alltid att älska dem.

Han klargör senare att syftet med hans resor till Mellanöstern var "jihad" ("Resan från Tranås förändrade allt", Sydsvenskan 10-12-14). I en annan artikel återges citatet: "Nu har Islamiska staten uppfyllt vad den lovat er." Senare i artikeln återges att TA hänvisat till Lars Vilks målningar av profeten Muhammed som rondellhundar ("terrorgrupper", Sydsvenskan 10-12-15).

Dådet

Dådet skildras ingående. Ett flertal artiklar redogör för TA:s förberedelser den sista tiden före dådet, och själva dådet beskrivs med stor detaljrikedom ("Resan från Tranås förändrade allt", Sydsvenskan 10-12-14; "Sverige vill gärna behålla oskulden – trots att den förlorats flera gånger", DN 10-12-14). Det upprättas i ett flertal artiklar en tidslinje över TA:s sista timmar.

TA "jihadtränade i Irak", enligt en artikel i Aftonbladet ("Sverige", Aftonbladet 10-12-14). Han uppges ha varit på "jakt efter bombingredienser i hemstaden". I en butik i Tranås berättas följande ha inträffat: "Lugnt och trevligt frågade Abdulwahab efter aluminiumpulver". Via en Blocket-annons köpte TA en Audi som kom att användas i dådet ("från Tranås", Aftonbladet 10-12-17; "Bombresan", Aftonbladet 10-12-17). TA beskrivs i flera artiklar ha varit väl utrustad inför dådet: "28-åriga Taimour Abdulwahab var synnerligen välutrustad med sprängmedel när han i lördags anlände till Stockholms city. Troligen skulle han spränga bomber på tre olika platser. Att han inte lyckades ha ihjäl någon annan än sig själv verkar bero på tillfälligheter." ("Tre bomber skulle orsaka stor förödelse", DN 10-12-14; "Säpo: 28-åringen fick hjälp", Sydsvenskan 10-12-14). Klockan 16.40 mejlar TA sin "hälsning till 'Sverige och det svenska folket'" ("från Tranås", Aftonbladet 10-12-17). TA:s *modus operandi* kopplas till en artikel som innehåller en bruksanvisning för tillverkningen av samma typ av tryckkokarbomb som TA använt sig av. Artikeln är tryckt i tidningen *Inside* som påstås ges ut av al-Qaida ("Säpo vet hur bombaren fick tag på sina sprängämnen", Aftonbladet 10-12-15).

Att det inte blev större förödelse förklaras antingen med att han var en amatör, att det var ett misstag eller bådadera ("Jan Guillou: Antidemokratin är den största terroristfaran", Aftonbladet 10-12-13; "Flera", Aftonbladet 10-12-18). Flera artiklar redogör tydligt för de skador TA åsamkade sig själv: "Hela magen var öppen"; "Han spränger sin mage i bitar" ("Sverige vill gärna behålla oskulden – trots att den förlorats flera gånger", DN 10-12-14; "Bilderna", Aftonbladet 10-12-13).

En majoritet av artiklarna betonar att TA troligtvis inte var ensam, ofta genom att citera åklagaren: "Som det ser ut för närvarande så var han ensam i själva utförandet. Däremot vet vi erfarenhetsmässigt att det brukar vara flera personer involverade i en sådan här sak. Vi utgår från att han

hade någon medhjälpare, säger chefsåklagare Tomas Lindstrand” (“Grupp kan ligga bakom”, Sydsvenskan 10-12-14). I en artikel hävdar en islamolog motsatsen (“Avskedsbrevet övertygar islamolog om att det är en enskild människas verk”, DN 10-12-14).

Dådet förknippas med ett antal äldre terrordåd: skottdramat på Jugoslaviens ambassad 1971, flygplanskapningen på Bulltofta 1972, sprängningen av Västtyska ambassaden 1975, 9/11 och Londonsprängningarna 2005 (“Inga väggar är tjocka nog”, Sydsvenskan 10-12-19; ”så mot Sverige”, Aftonbladet 10-12-13).

Motivet tas upp kortfattat i ett antal artiklar. TA beskrivs vilja ”hämnas svenskarnas ’tystnad’ om Lars Vilks Muhammedkarikatyrer och den militära närvaron i Afghanistan” (“Inga väggar är tjocka nog”, Sydsvenskan 10-12-19; ”Lars Vilks: En del påstår att allt är mitt fel”, DN 10-12-14; ”Var neppe alene”, VG 10-12-13). Målet uppges ha varit att döda så många människor som möjligt. I ett par artiklar framkommer uppgifter om att TA avsåg att spränga en tidningsredaktion (“Avisredaksjon mål for bombemannen”, Dagbladet 10-12-15). En artikel kopplar dådet till en större internationell kamp, organisationen al-Qaida och menar att dådet är en del av en mängd attacker mot Europa och USA (“Terrorfångar avslöjar var de tänker slå till”, Aftonbladet 10-12-16). En annan organisation som förknippas med dådet är den Islamiska staten (“terrorgrupper”, Sydsvenskan 10-12-15). Samtliga punkter är återkommande men de fördjupas aldrig mer än som är nämnt.

Radikaliseringen och bakomliggande orsaker till dådet

Nästan samtliga artiklar har en gemensam nämnare: de pekar ut flytten från Tranås till Luton som början på TA:s radikalisering (“Extremismen hittar alltid skäl”, Sydsvenskan 10-12-14; ”Slik planla han”, VG 10-12-14; ”Stormade”, Aftonbladet 10-12-14). Exempelvis har en artikel rubriken: ”Resan från Tranås förändrade allt” (“Resan från Tranås förändrade allt”, Sydsvenskan 10-12-14). I en artikel står följande att läsa: ”En skötsam skolgrabb som flyttade från Sverige till Luton där han förvandlades till en glödande fanatiker” (“Mannen som skulle spränga sig själv, Sydsvenskan 10-12-19). I citatet framgår också den andra aspekten i framställningarna om TA:s radikaliseringsprocess: religionens betydelse.

Uppgifterna går isär om var eller vem det var som påskyndade TA:s radikaliseringsprocess. TA beskrivs ha influerats av personer han träffade på universitetet i Luton, där företrädare för organisationen Hizb-ut-Tahrir pekas ut som särskilt aktiva (“Här blev han extrem islamist”, DN 10-12-15). I flera artiklar beskrivs universitetet som en hemvist för radikala islamister, och kallas rent av för ett ”falskt universitet”. Förutom universitetet pekas även ett muslimskt centrum ut: ”Hans extremt fundamentalistiska muslimska åskådning fick han efter Koranstudier vid ett muslimskt center i Luton” (“Avisredaksjon mål for bombemannen”, Dagbladet 10-12-15). TA beskrivs ha varit aktiv i en moské i Luton, men blev utkastad därifrån på grund av sina extrema åsikter (“Her ble han radikali-

sert", Aftenposten 10-12-14; "Det liberale sviket", VG 10-12-14; "Resan från Tranås förändrade allt", Sydsvenskan 10-12-14). "Han måste ha blivit hjärntvättad", kommenterar en vän i Luton om TA:s radikaliserings ("Stormade", Aftonbladet 10-12-14).

TA:s frus mormor hävdar att det var hans fru som radikaliserade honom. Hon anför att deras son döptes till Osama efter den ökända terroristen med samma namn: "Av alla namn i världen var hon tvungen att välja Osama ("Her er selvmordsbomberens tre barn. Gutten heter Osama", VG 10-12-16; "Mormor: Hon gjorde honom till extremist", Aftonbladet 10-12-15). Mormodern kommer i en senare artikel att ta tillbaka det påståendet och hävda motsatsen, att TA radikaliserade frun ("Ånkans mormor: tidningen ljuger", Aftonbladet 10-12-16).

I en artikel framställs TA:s handlande som en gåta ("Hvordan skal barnen noen gang forstå?", Dagbladet 10-12-14).

Kritiska inlägg och andra reaktioner

Två artiklar fokuserar på skriverier från nätforumet "Hmok Islam", vilket beskrivs ha en anknytning till al-Qaida. De citerar flera skribenter som hyllar dådet och som hävdar att TA nu får 72 oskulder i paradiset ("Nå har han 72 jomfruer i paradiset", Aftenposten 10-12-14). I den andra artikeln citeras hyllningar och en person som kallar TA för "CIA Destroyer" ("Självmordsbombaren hyllas på nätet, DN 10-12-14).

Flera artiklar innehåller kritik mot Säpo, för vad som uppfattas ha varit en alldeles för långsam reaktionstid efter det att TA:s hot inkommit. Säpo kritiseras i viss mån även för att ha missat TA ("Säpos uppvisning i nonchalans fortsätter", Aftonbladet 10-12-17; "Missat hotmejl visar på brister", DN 10-12-16; "Bombmejlet oläst i timmar", Sydsvenskan 10-12-16; "Fel dag att avbryta FRA-uppgörelsen", Aftonbladet 10-12-15). En diskussion om ökade befogenheter för Säpo uppstår vilket en DN-artikel tar upp ("Säpochefen varnar för krav på hårda tag", DN 10-12-15).

FRAMSTÄLLNINGAR AV ABB

Före dådet

Majoriteten av artiklarna som skildrar ABB:s bakgrund tar fasta på följande punkter: ABB växte upp i västra Oslo. Fadern var diplomat och modern sjuksköterska. Han gick i Ris ungdomsskola och bytte sedan till Oslos handelsgymnasium. Anhöriga och tidigare bekanta säger att han var: "... som alla andra. En väluppfostrad norsk pojke"; "lite blyg"; "inte en dålig människa"; "lugn och normal"; "trevlig, men stundtals lite märklig" ("Det finns inga ord för det han har gjort", Aftonbladet 11-08-01; "Dataspor til over 30 land", Aftenposten 11-08-03; "Terrorsiktet 32-åring var en einstøing", Aftenposten 11-07-24; "Ingen rubrik", Dagens Nyheter 11-07-25). I en del fall beskrivs han som en enstøing utan nära vänner och som mobbad: "han var nog lite utanför"; "[ABB] kämpade med ett mindervärdeskompleks"; "hade svært att passa in" ("Det var alltid veldig koselig", Dagbladet 11-07-25; "Slik var hans liv", VG 11-07-24). Bland de norska tidningarna är termen "ensom ulv" – ensamvarg – återkommande bland framställningarna av ABB ("Derfor kunne ingen stoppe ham", Dagbladet 11-07-26; "En ensom ulv som ikke kan oppdages", Aftenposten 11-07-26). Han målade graffiti och lyssnade på hiphop. Graffitiintresset kom att bytas mot ett träningsintresse ("Anders Behring Breivik", Dagbladet 11-08-06).

I ett fåtal artiklar beskrivs ABB explicit utifrån sin etnicitet och sitt utseende: "han er etnisk norsk", "Vestkantgutten som ble terrorist" och "Den blonde djevelen" ("Terroren rammer Norge", Aftenposten 11-07-30; "Vestkantgutten som ble terrorist", Aftenposten 11-07-27; "Medfølelse mediedekning", Aftenposten 11-07-25).

ABB och fadern förlorade kontakten med varandra 1995, då ABB var 15 år, vilket i princip framstår som ett ömsesidigt beslut ("Var villig til å drepe sin egen familie", Dagbladet 11-08-02).

Utifrån ABB:s uppgifter i manifestet beskrivs han ha varit en driftig, framgångsrik ung man, som arbetat som telefonförsäljare, börsmäklare och drivit ett eget IT-företag ("Brände allt på attacken", Aftonbladet 11-08-03). Han var med i Fremskrittspartiets ungdomsförbund ("Anders Behring Breivik", Sydsvenskan 11-07-24). Han var även med i Oslo pistolklubb samt en frimurarloge ("DØDSBOMBEN", Dagbladet 11-07-24; "Idrettens rolle", Aftenposten 11-07-29; "Kalte seg nasjonalist", VG 11-07-23).

ABB spelade ofta datorspel som "World of Warcraft" och "Call of Duty: Modern Warfare 2". Båda beskrivs som "våldsspel" ("Vennen: Han var veldig annorlunda", Aftonbladet 11-07-24). Även hans musik- och filmsmak är återkommande inslag. I ett par artiklar listas ett stort antal titlar som påstås vara ABB:s favoriter; särskilt förekommande är Lars von Triers "Dogville" och tv-serien "Dexter" ("Angrer på Dogville etter Utøya", Aftenposten 11-07-31; "Lätt att möta döden om man är

vid gott mod”, Aftenbladet 11-07-24; ”TV-SERIENE som Breivik ønsker å se”, Dagbladet 11-08-06).

Även om ABB:s datorspelsintresse återfinns i en stor del av artiklarna är det hans aktivitet på en rad nätforum som hamnar i fokus. Majoriteten av forumen uppges ha en nationalistisk och islamofobisk prägel, som Document.no (”TV-vold Han er terroristens favoritt”, Dagbladet 11-08-06; ”Terrormanifestet”, Aftenbladet 11-07-29). ABB sägs ha varit särskilt inspirerad av en nätskribent, som gick under pseudonymen ”Fjordman” (”Ville bruke NAZI-LØSNING”, Dagbladet 11-08-06).

Beskrivningarna av ABB gör klart att politiken utgör en central del i hans liv. Men det har inte varit helt lätt för nyhetsjournalister att kategorisera honom politiskt. I en del artiklar förknippas ABB med nazismen, i andra framgår det att ABB är pro-Israel. Generellt sett är en handfull termer återkommande. Han presenteras som antidemokrat, mångkulturfiotlig, islamofob – eller rent av anti-jihadist, högerextrem, antifeminist och ibland som företrädare för en ny sorts extremism (”Advarer mot ny ekstremisme”, Aftenposten 11-07-26; ”En totalitær mentalitet”, Dagbladet 11-08-01; ”Et manifest mot Breiviks barndom”, VG 11-07-31). ABB beskrivs ha sett Arbetarpartiet som ”förrädare” (”De trodde enten jeg ver politi, eller fullstendig gal”, Aftenposten 11-07-25).

Han hade kontakt med en rad högerextrema organisationer, som English Defence League (”Siktede ble filmet i terroraksjonen”, Aftenposten 11-07-28). ABB uppges vara anhängare av den antimuslimska konspirationsteorin om Eurabia (”Vennlighetens tid”, Dagbladet 11-07-30).

En stor del av artiklarna varvar politiska beskrivningar av ABB med yttranden från psykologer, psykiatriker och andra ”experter” – däribland ABB:s försvarare, Geir Lippestad – som beskriver honom i psykologiska termer: ”Lider av en form av storhetsvansinne” (”Stormannsgalskap”, VG 11-07-25); ”verklighetsfrånvärd” (”Korsfareren som er Breiviks”, Dagbladet 11-08-02); ”narcissistisk självbild” (”Selvsentert”, Dagbladet 11-07-31); ”fylld av hat” (”Jeg vill ramme AP”, VG 11-07-24); ”grandios självbild” (”Slik ser han på seg selv”, Aftenposten 11-07-27); ”som en kapten på ett rymdskepp” (”Terrorforsker: Som kaptein på et romskip”, Aftenposten 11-08-04); ”han är en galen människa, ingen filosof” (”Vi skal alle tenke over vår retorikk”, Aftenposten 11-07-28). Dock är det endast ett par artiklar som enbart framställer ABB som drabbad av någon psykisk åkomma.

I ett flertal artiklar ifrågasätts ABB:s trovärdighet. Hans påståenden ur manifestet följs upp och granskas. I en del artiklar framstår han som en direkt lögnare eller bedragare till följd av sina falska påståenden (”Fångarna: Vi ska ta honom”, Aftenbladet 11-07-28; ”Løgnene manifestet fullt av feil”, Dagbladet 11-08-03; ”Enmannshæren”, Dagbladet 11-07-30). Hans uniform beskrivs som en ren ”fantasiprodukt”, som får experter att baxna (”Breiviks uniform en bluff”, Aftenbladet 11-07-31).

Framträdande bland beskrivningarna av ABB är även hans fåfänga. Han kallas för ”posören” och

uppges ha genomgått plastikoperationer, använt anabola steroider och hans smak för Lacoste-pikétröjor betonas ("Posøren", Dagbladet 11-07-25; "Breiviks advokat: Bryr seg bare om seg selv", Dagbladet 11-08-03; "Følte seg for feminin", Dagbladet 11-07-27; "Besatt av utseendet", VG 11-07-29).

I manifestet oppmanar Behring Breivik eventuelle anhängere att gå till skönhetssalong, sola solarium och få professionell make-up innan man låter ta bilder av sig hos en professionell fotograf. Allt för att undgå att 'ogynnsamma' bilder publiceras, när man gripits ("Besatt av utseendet", VG 11-07-29; "Målet är att få uppmärksamhet", Sydsvenskan 11-07-26).

Efter dådet

ABB omnämns främst med termerna "massmördare" respektive "terrorist". I materialet återfinns en viss variation på dessa båda termer, med ändelser som terrorismisstänkt eller synonymer som den norska "massedrapsmannen". Något fler artiklar väljer att kalla ABB terrorist. I de artiklar som inte kallar ABB för terrorist betecknas i stället dådet som terrorism (se nedan). Skillnaderna i ordval återfinns främst bland de artiklar som låg nära dådet tidsmässigt: en viss osäkerhet inför att kalla ABB terrorist tycks ha rått på redaktionerna, varför den mindre politiska, och möjligen mer sensationalistiska (dock korrekta) termen "massmördare" har använts.

En del artiklar, närmast uteslutande skrivna av krönikörer och debattörer, använder sig av ett något mer kreativt språkbruk när de beskriver ABB. Han kallas för "grottman", "monster", "djur", "bödel", "djävul", "kjendis på vold" och "ondskan själv" ("Grottmän mitt ibland oss", Sydsvenskan 11-08-05; "Ett monster föddes ur hatet på Internet", DN 11-07-30; "Denne mannen var et monster. Et dyr", VG 11-07-27; "Er blitt djevelens advokat", Dagbladet 11-07-29; "Hvilke ideer dreper?", Aftenposten 11-08-04; "Han är djävulen", Aftonbladet 11-07-26).

I flera artiklar dras det paralleller mellan ABB och andra kända gärningsmän. Han jämförs med Lasermannen, på grund av att han anses vara en produkt av sin tids politiska klimat och inte en ensam galning ("Hatretorikens konsekvenser", Aftonbladet 11-07-25). Även UNA-bombaren Ted Kaczynski är återkommande i rapporteringen, då ABB har kopierat delar av UNA-bombarens manifest ("Terrormanifestet", Aftonbladet 11-07-29). Ett annat namn som dyker upp bland artiklarna är Oklahoma-bombaren Timothy McVeigh, då tillvägagångssättet i fråga om bomben är en gemensam nämnare ("Inte första gången en bomb gjord på konstgödsel används i terrordåd", DN 11-07-25). Ett axplock av de jämförelser som görs i ett fåtal artiklar: Adolf Hitler, Virginia Tech-mördaren Seung Hui-Cho, den finske skolskytten Matti Juhani Saari och Taimour Abdulwahab ("Så blev han terrorist", Aftonbladet 11-07-25; "Att hata är att handla", Sydsvenskan 11-07-26; "Unga män – med lika terrormanus", Aftonbladet 11-07-29).

Sett till det totala antalet artiklar är det en minoritet som illustreras med fotografier som föreställer ABB. Av dem som gör det består majoriteten av fotografier ABB tillhandahöll genom sitt manifest. Detta trots att fotografier från andra källor redan cirkulerade: dels ett skolfoto och dels ett lågupplöst fotografi från Utöya som en pressfotograf tagit ("Om galningen hetat Ali hade inte våra politiker varit så sansade", Aftonbladet 11-07-24; "Breivik har erkänt båda attentaten", DN 11-07-24). Dessa bilder förekommer i ett fåtal artiklar, och väljs bort till förmån för ABB:s egenhändigt utvalda och tillrättalagda fotografier. Detta kommer i viss mån att förändras i artiklar publicerade efter 26/7-11, då det var häktesförhandling i Oslo tingsrätt och flera fotografier togs på ABB när denne åkte till och från förhandlingen. Förutom dessa bilder förekommer i mindre utsträckning även privata bilder från middagar, fester och ABB:s konfirmation ("Stemor ønsket omsorgen", Dagbladet 11-07-26; "1995 året det begynnade å rakne", Dagbladet 11-07-28; "Hatet byggdes från tonåren", Sydsvenskan 11-07-31).

Källor

Källvalen till artiklarna om ABB är förhållandevis varierade. De mest återkommande är: anhöriga, gamla bekanta, offer som överlevt och deras anhöriga, psykologer och andra experter, ABB:s försvarare Geir Lippestad, nätskribenter (däribland Fjordman), utpekade meningsfränder och ABB själv ("Det finnes ikke ord for det han har gjort", VG 11-08-01; "Familiene knyttet nære band", Dagbladet 11-08-03; "Slår ring om mora", Dagbladet 11-08-02; "Han är Breiviks förebild", Aftonbladet 11-08-05).

ABB kommer till tals på så vis att hans manifest ofta citeras. Dessutom utgör manifestet den huvudsakliga källan i ett stort antal artiklar. Ibland är uppgifter från ABB:s manifest okritiskt återgivna, ibland med tydlig reservation för det problematiska valet av källa. Ofta anstränger ABB sig för att göra så smickrande beskrivningar som möjligt av sig själv:

Traditionellt sett har jag varit limmet/den sociala administratören i gänget. Men i min frånvaro har Peter klivit fram och tagit initiativ de senaste åren. Jag åtnjuter fortfarande stor respekt från dem för mina tidigare prestationer (upprättandet av mitt företag med sju anställda och att jag tjänade min första miljon vid 24) ("Breiviks 100 sista dagar", Aftonbladet 11-08-06).

Ett par artiklar består helt och hållet av utdrag ur manifestets dagboksavsnitt, men då anges källan tydligt genom en underrubrik till artikeln.

Jag får en och annan stöt från en och annan tjej, särskilt eftersom jag är i jävligt bra form och mår otroligt bra. Men jag försöker undvika förhållanden eftersom det bara skulle komplicera mina planer och äventyra mina operationer. Men jag knullade två tjejer i Prag, mest för

att det fanns en verklig risk att jag skulle sluta som död medan jag försökte skaffa fram vapenkontakter. Mänskliga hannar är inte perfekta eftersom de plågas av sina biologiska behov. ("Lätt att möta döden om man är vid gott mod", Aftonbladet 11-07-24).

Mer triviala ämnen, likt de som behandlas i citaten ovan, blandas med ABB:s politiska åsikter och redogörelser för rena terrorinstruktioner ("Arabiske medier opptatt av korsfarersiden", Aftenposten 11-07-28). "Breivik skriver även i manifestet att man alltid bör försöka utföra ett 'bonusuppdrag' efter att man rymt från fängelset. Bonusen är att inom loppet av tre timmar ta livet av tre till fem förrädare, 'kulturmarxister'" ("Planen: döda sin advokat", Aftonbladet 11-08-03).

Dåden

Dåden kallas för "terrordåd" i första hand och i andra hand "massmord", "massaker" eller något liknande ("Människans tunna hinna", DN 11-07-31; "Vad?", Aftonbladet 11-07-30; "Breivik ställde krav vid gripandet", Sydsvenskan 11-07-29; "Män som hatar socialdemokrater", Sydsvenskan 11-07-24 et al). Alternativa ändelser som "attentat" och "aktion" förekommer. I merparten av artiklarna formuleras dådet som ett politiskt rotat terrorbrott, men det finns undantag där någon uttrycklig terrorkoppling inte går att utläsa. Dåden omtalas exempelvis i en artikel som "morden", "helvetet på Utöya", "Anders Behring Breiviks massaker" och "dödsskjutningarna på Utöya" – ordet terror nämns inte. Ordvalen skulle kunna tolkas som ett tecken på ovilja från journalisten att kategorisera ABB:s dåd som terrorism. Men uppslaget som artikeln tillhör har temarubriken "Terrordådet i Norge" ("Föräldralösa efter morden", Aftonbladet 11-07-28). I en del artiklar kallas dådet enbart för "Utöya". Dessa är publicerade omkring en vecka efter dådet och bör tolkas som att dådet fått en sådan utbredd medial spridning att någon närmare specificering inte ansågs nödvändig ("Kom 19 min etter", VG 11-08-03; "Adrian (21) kom seg unna tre ganger...", Dagbladet 11-08-02).

Dådet beskrivs ha varit: "ett noga kalkylerat och planerat angrepp på det mångkulturella, öppna samhället vi tycker så mycket om. Ett angrepp på hela mänskligheten" ("Vondt at muslimer fikk skylden", Aftenposten 11-07-27); "Angreppet var en demonstration av vår sårbarhet – som människor och samhälle" ("Norge efter terrorn", Aftenposten 11-07-26); "Politisk terror av värsta slaget" ("Hva gikk så galt?", Aftenposten 11-07-25). Dåden jämförs med 9/11, nazi-Tysklands angrepp mot Norge 9 april 1940, bomben i Oklahoma city ("Konspiranoia etter 22.juli", Dagbladet 11-08-06; "Etter katastrofen", VG 11-07-25; "Frykter flere bomber", VG 11-07-25).

Dåden skildras i många artiklar utifrån en tidslinje, där ABB:s tidiga förehavanden skildras dag för dag och sedan dådet minut för minut ("Her er sporene", Dagbladet 11-08-01; "Sov hos mamma", Aftonbladet 11-07-31). Detaljrikedomen är stor, vi får reda på att ABB använde en hyrd Volkswagen Crafter till sprängningen och att han spelade ledmotiven till filmerna "Sagan om ringen" respektive "Requiem for a dream" i sin Ipod, medan han sköt sina offer ute på Utöya med dumdumkulor

(”Restene av dødsbilen”, Dagbladet 11-07-27; ”Politi-teori: Hørde på musikk under drapene”, VG 11-07-29; ”Han hade kunnat mörda fler”, Sydsvenskan 11-07-25). En del artiklar i materialet skildrar dådet utifrån de överlevande offrens perspektiv (”Utøya”, Dagbladet 11-08-04; ”Da vi snudde oss, skjøt han vilt mot oss”, Dagbladet 11-07-24).

I artiklarna framställs i första hand ABB:s motiv som att han ville avrätta dem som möjliggjort ett mångkulturellt Norge. Han tyckte att Arbetarpartiet var förrädare (”Jeg ville ramme AP”, VG 11-07-24). I en artikel klargörs hans hållning i följande citat: ”Moppa inte golvet, laga hålet”, och hålet beskrivs vara de ”kulturmarxistiska förrädarna”. Man bör enligt ABB inte angripa enskilda muslimer, utan politikerna som möjliggjort deras förekomst i Europa (”Målet är att få uppmärksamhet”, Sydsvenskan 11-07-26; ”Hans mål: ett Europa utan islam”, Aftonbladet 11-07-25). Han uppges vilja föra ett kulturkrig och starta revolution mot det öppna, mångkulturella samhället och Europas muslimer (”Spørsmålene Breivik”, Dagbladet 11-08-06; ”Profeten Peder Jensen”, VG 11-08-06).

I andra hand framställs hans motiv vara att han ville få uppmärksamhet för att vinna framtida anhängare. En skribent beskriver dådet som ”en blodig boklansering” (”Manifest for borgerkrig”, Aftenposten 11-07-25). Flera andra skribenter resonerar i liknande termer. De framställer ABB som en uppmärksamhetstörstande terrorist som vill sprida sitt manifest (”22/7. Vi er inlemmet i en”, Dagbladet 11-07-30; ”Motiv: Å bli lagt merke til”,

VG 11-07-26): ”Han [ABB] skriver rätt ut att det viktigaste med rättsprocessen är inte att bli frikänd, utan att sprida det över 1500 sidor långa manifestet” och att på så sätt generera maximalt antal anhängare (”Politiet vil stoppe PR-jippo”, Dagbladet 11-07-25). Det poängteras även i andra artiklar:

Fredagens terrorattacker var enligt Breivik själv ”marknadsföring” för manifestet 2083 – En europeisk självständighetsförklaring, som han arbetat på under flera år, och som ger uttryck för hans farhågor om att Europa är på väg mot sin undergång. (”Polisen dröjde för länge”, Sydsvenskan 11-07-25).

ABB beskrivs ha regisserat sin tid i rampluset genom att släppa poseringsfotografierna som sedermera kom att brukas i pressen: ”Det råder inget tvivel om att Breivik själv har regisserat sin plats i rampluset, och att han önskar största möjliga uppmärksamhet runt sig och sitt förvirrade manifest” (”Må frem i lyset”, Aftenposten 11-08-06). Han uppges ha avaktiverat sitt Facebook-konto, för att strax innan dådet återaktivera det utan att lägga till några vänner, men med poseringsbilderna för att bättra på sitt rykte (”Slik var hans liv”, VG 11-07-24). Dådet beskrivs som en del i en pr-kupp – en ”mediahappening” – där boklanseringen pekas ut som det egentliga målet (”Låt honom prata – för demokratins skull”, Aftonbladet 11-07-28; ”Hon var stolt över sin son – som har manipulerat alla”, Aftonbladet 11-07-25).

Radikaliseringen och bakomliggande orsaker till dådet

Spekulationerna om vad som ledde till att ABB faktiskt genomförde dådet går i viss mån isär. Några punkter har ringats in som mer framträdande, men de präglar långt ifrån samtliga artiklar.

Mest förekommande är helt klart ABB:s politiska åsikter och deras ursprung. Flera skribenter menar att högerextremistiska, anti-jihadistiska miljöer och retorik banat väg för ABB:s radikalisering och våldsanvändning ("Det er ideologiene som gjør terrorn mulig", Dagbladet 11-08-05; "Når språk baner vei for masse mord", Dagbladet 11-08-03). I vilken utsträckning det har skett är omdebatterat.

En del menar att det är extremisters åsikter, så som Fjordmans, som varit avgörande ("Politisk mynt", Dagbladet 11-07-27; "Här hämtar extremister näring", DN 11-07-30). Citat som detta är vanligt förekommande bland dessa artiklar: "Men han har fått sin inspiration från en växande högerextrem ideologi där muslimer pekas ut som det stora hotet mot den västerländska världen" ("Breiviks hat delas av fler än vi vill tro", Aftonbladet 11-07-26).

Andra skribenter vill inkludera mer konventionella röster, som företrädare för Fremskrittspartiet, Dansk Folkeparti, Sannfinländarna och Sverigedemokraterna. Det är då främst respektive partis framgångar och språkbruk som pekas ut som en legitimerande kraft för ABB ("Sannfinländare kopplas till Breivik", Sydsvenskan 11-08-04; "Så skapas en fiende", DN 11-08-02; "Vårt samhälle har bekräftat Breiviks världsbild", Aftonbladet 11-07-31).

En annan åsikt som florerar är att det är vi alla som är ansvariga i viss utsträckning, detta genom att vi har möjligheten att påverka det ideologiska klimatet genom vårt språkbruk och våra politiska beslut ("Hva er ditt bidrag?", VG 11-07-31; "Ett öppet samhälle kräver ansvar för det egna ordet", DN 11-07-31).

Även nätet i sig pekas ut som en bakomliggande orsak till dådet: "På nätet har han kunnat leva ut sina krigsfantasier helt utan konsekvenser" ("Terrorforsker: Som kaptein på et romskip", Aftenposten 11-08-04); "Ett monster föddes ur hatet på Internet" ("Ett monster föddes ur hatet på Internet", DN 11-07-30); "Mitt intryck var att han var tryggast bakom en dataskärm, säger en då ledande person inom ungdomsförbundet" ("Vännen: Han var väldigt annorlunda", Aftonbladet 11-07-24). Primärt angrips de nätmiljöer i vilka ABB vistades. De beskrivs vara diskussionsforum med högerextremistiska respektive islamofobiska förtecken, däribland pekas Document.no och den ständigt återkommande nätskribenten Fjordman ut ("Kalte seg nasjonalist", VG 11-07-23; "Norsk blogger var hovedinspirator for Behring Breiviks manifest", VG 11-07-25).

I viss utsträckning hamnar även ABB:s populärkulturintressen i fokus när orsakerna till dådet diskuteras. Allt som oftast nämns hans favoritfilmer och datorspel i en bisats, men framställs som

våldsamma. I ett par artiklar ges de ett större utrymme och pekas direkt ut som bidragande orsak till dådet ("Farlige filmer", VG 11-08-04; "TV-seriene som Breivik ønsker å se", Dagbladet 11-08-06; "Å fatte de ufattelige", Aftenposten 11-07-26). En tv-serie, "Dexter", och två datorspel, "World of Warcraft", samt "Call of duty: Modern Warfare 2", utpekas i flertalet fall ("Han er terroristens TV-FAVORITT", Dagbladet 11-08-06; "Planla terroren i ni år", Dagbladet 11-07-24; "Slik var hans liv", VG 11-07-24).

I flera artiklar framställs ABB som mer eller mindre galen. Men faktum är att dådet endast i ett fåtal artiklar förklaras enbart utifrån hans psykiska tillstånd ("Han är störd", Aftenbladet 11-07-27). I själva verket återfinns en väldigt bred kritik, särskilt på debattsidorna, mot dem som vill betrakta honom som en galning. Han bör i stället, i likhet med en del punkter ovan, ses som en del i ett sammanhang: "Det är frestande att beskriva massmördare som ondskefulla psykopater, vars mordiska intentioner växt fram ur en sjuk kultur" ("Människans tunna hinna", DN 11-07-31). Men det motsätter sig den här citerade Peter Wolodarski, liksom flertalet av dem som har debatterat ämnet.

I ett mindre antal artiklar ringas ABB:s familjeförhållanden och sociala relationer in som orsaker till hans radikalisering och i förlängningen även dådet ("1995 året det begynte å rakne", Dagbladet 11-07-28; "Taper søker heltestatus", Aftenbladet 11-07-25). Samtidigt framställer ett antal artiklar i materialet ABB:s mor som offer, ger henne stöd, eller refererar till empatiska uttryck på Facebook ("Mora er knust", Dagbladet 11-08-01; "Slår ring om mora", Dagbladet 11-08-02; "Vi er så mange her i landet", VG 11-07-31). Även ABB:s far får stöd och utmålas även han som ett slags offer ("Jag må leve med skammen", Dagbladet 11-07-25).

I ett fåtal artiklar pekar man också på hur lätt det är att komma över vapen ("Vapen: olagliga dåd, lagliga redskap", DN 11-07-26). Även rådande mansideal pekas ut som en bidragande faktor ("Hva gikk så galt?", Aftenposten 11-07-25).

Kritiska inlägg och andra reaktioner

Det är endast ett fåtal artiklar som kritiserar publiceringen av citat ur ABB:s manifest. De som debatterar frågan försvarar publiceringsbeslutet ("Les ham i filler", Dagbladet 11-07-26). En enda skribent kritiserar den tidiga namnpubliceringen ("Kan ha gått for langt", Aftenposten 11-07-25). Något fler artikelförfattare vänder sig mot hanteringen av ABB:s tillrättalagda bilder. De får i viss utsträckning mothugg av debattörer som menar att situationen visserligen är vanskelig, men att man inte får "tiga ihjäl" ABB och att en publicering därför är i sin ordning ("Engasjement på avveier", Dagbladet 11-08-04).

Flertalet skribenter kritiserar "mediernas" påstådda flathet och ovilja inför att kalla ABB terrorist. "Trots detta envisas delar av svenska medier att benämna Breivik som 'massmördare' i stället för

terrorist, som 'ensam och sjuk'", menar en skribent, som sedan tar resonemanget ett steg längre och går till angrepp mot medier som inte pekat ut xenofobiska ideologier som ABB:s övertygelse, och terror som hans metod ("Ryslig retorik", Sydsvenskan 11-07-28; "Voldelig islamofobi", Dagbladet 11-07-26).

En debatt om nätanonymitetens vara eller icke-vara initieras till följd av skrivierna om ABB. En skribent menar att anonymiteten i nätforum intensifierar hatretoriken, samt att det är naivt att tro att galningar inte kan bli inspirerade av det som uttrycks där ("Steng debattforaene", Dagbladet 11-07-27).

SAMMANFATTNING

I debatten har det sagts att vita mäns dåd förklaras utifrån psykologiska aspekter, medan utländska, företrädesvis muslimska, mäns dåd förklaras utifrån religionen och logiken bakom rationell terrorism. Så enkelt är inte fallet med ABB. Visserligen kallas han för känsloladdad, och i några passager rent av för psykopat, men tonvikten i framställningarna ligger på att skildra de extremistiska nätmiljöer och åsikter han har tagit del av. Att han blev mobbad som liten – eller helt förlorat kontakten med sin far sedan 1995 – nämns, men hamnar inte i blickfånget. ABB:s dåd beskrivs i första hand som politiskt rotat. Men det finns ändå en skillnad i rapporteringen och framställningen mellan TA och ABB, där framställningen av ABB i betydligt högre utsträckning kretsar kring psykologiska aspekter. I TA:s fall har man helt bortsett från dem. Anmärkningsvärt är att man inte låtit intervju psykologer eller psykiatriker i TA:s fall. Beskrivningarna av TA:s psykiska tillstånd är onyanserade och hans dåd beskrivs på sin höjd som "en gåta". TA beskrivs uteslutande som en terrorist.

Beroende på vilken del i tidningen man läser ges det två nästan helt olika bilder av de bakomliggande orsakerna till ABB:s radikaliseringsprocess. På debattsidorna hävdas att han inte är en ensam galning, utan resultatet av en högerextrem retorik, medan nyhetsartiklarnas framställningar kretsar kring betydligt fler aspekter, såsom ABB:s psykiska tillstånd, våldsspel, videovåld och den politiska miljö i vilken han vistades.

I TA:s fall finns det knappt någon debatt alls om huruvida han är en ensam galning eller en organiserad terrorist, dessutom saknas ett bredare spektrum av möjliga bakomliggande orsaker. Framställningen av TA:s radikaliseringsprocess är starkt förenklad, och radikaliseringsprocessen förklaras framför allt med att han flyttade till Luton. I artiklarna beskrivs staden som ett ökänt tillhåll för islamistiska extremister. Om påståendet om Luton stämmer borde rimligtvis TA ha vetat om det före flytten. Det framgår heller inte hur TA lyckades med sin naprapatutbildning – den påstådda orsaken till hans flytt till Luton – eller om han arbetade i staden, vilket reser frågan om när TA:s radikaliseringsprocess egentligen började.

Kan man vara både massmördare och terrorist? Är det semantiskt hårklyveri, eller en avgörande fråga om tolkningsföreträde, som flera i debatten menar? I flera av de studerade artiklarna om ABB används båda termerna. Även i TA:s fall återfinns en liknande variation av ordval.

En annan viktig skillnad i framställningarna är att man i fallet TA valt att citera obskyra källor, som det påstått al-Qaida-anknutna islamist-forumet "Hmok Islam", där en del användare hyllar hans dåd. Det har inte skett i rapporteringen om ABB. Detta trots att det redan dagen efter dådet skapades en hyllningstråd på forumet Flashback, där ett förhållandevis stort antal användare sällade sig till hyllningskören. Betänk då den enorma betydelse olika nätforum fått i framställningarna av ABB

som person, samt den debatt om nätanonymitet som har uppkommit i anslutning till hans dåd.

Det tycks finnas en vilja bland journalister, debattörer och i synnerhet hos källorna att tro att ABB ska ha agerat ensam. Trots att han uppger motsatsen sätts det tidigt frågetecken kring det påståendet. I fallet med TA är det precis tvärtom.

Att ABB var aktiv medlem i en frimurarloge sågs inte som en anledning till att granska rörelsen hårdare. TA:s religiositet innebar däremot att flera imamer hördes, samt medlemmar i hans gamla moské. ABB:s religiositet nämns, men framställs som om den hade väldigt liten betydelse i ABB:s radikaliseringsprocess. Vilket blir tydligt i valet av källor: den enda prästen som intervjuas i materialet är en fängelsepräst verksam på anstalten där ABB befinner sig.

En likhet i framställningarna är att artiklarna betonar respektive gärningsmans normala bakgrund. I bägge fallen finns det flera källor som uppger att de avvek från normen på olika sätt redan i tidig ålder. TA uppges ha varit stökig och lite utanför, medan ABB uppges ha målat graffiti och blivit mobbad. Detta nämns i en handfull artiklar, men överskuggas i de flesta fallen av de bådvas "normala" sidor. Deras utanförskap som unga tillskrivs inget förklaringsvärde för radikaliseringsprocessen.

En mindre likhet i framställningarna är hanteringen av gärningsmännens anhöriga. I ABB:s fall utmålas modern och i viss utsträckning även fadern som offer. I TA:s fall förmedlas en liknande bild, om än med undantaget att hans fru misstänkliggörs.² I båda fallen fanns det komprometterande uppgifter som journalisterna kunde ha anfört mot de anhöriga. Så har i princip inte skett.

"Mata inte trollet" är en fras som ofta används i nätforumssammanhang. Den är något diffus, men i grova drag en uppmaning till andra skribenter att inte uppmärksamma eller ingå i trådar skapade av lögnare eller rena provokatörer. Mediernas rapportering om ABB är i viss mån ett fall där en sådan uppmaning skulle kunna vara på sin plats. Det tydliga kravet på att vara först, samt att en nyhet ska vara sensationell, har lett till att tidningarna i flera fall förmedlat felaktig information och låtit publicera tillrättalagda beskrivningar av och fotografier på ABB.

Att tidningarna så ofta valt att publicera ABB:s och TA:s egna bilder är svårbegripligt. Det har riktats skarp kritik mot beslutet i ABB:s fall, inte minst från PO. Bilderna upphörde ganska tidigt att ha något nyhetsvärde. Det fanns andra bilder att tillgå för redaktionerna. Kan det vara så att bilderna valdes ut om och om igen för att de var estetiskt mest tilltalande?

Det är inte helt lätt att bedöma hur publiceringen av ABB:s manifest ska tolkas. I flera fall har

² När detta skrivs är TA:s fru gripen i England.

journalisten bara gjort ett klipp-och-klistra-jobb, och i andra fall publicerat först efter kontroll mot oberoende källor (åtminstone när det gäller de till synes mest centrala

påståendena). Klart står att ABB lyckats göra sig själv till en källa. Det bör dock poängteras att ABB till skillnad från TA fortfarande är vid liv, och många av de uppgifter som han uppges ha lämnat har kommit till allmän kännedom via intervjuer med hans försvarsadvokat.

ABB:s motiv diskuteras ingående i artiklarna. Hans manifest problematiseras och motivet vidgas från att enbart ses som en attack mot Arbeiderpartiet till ett försök att få anhängare och inleda ett "kulturkrig". Lika fördjupade framställningar av TA:s motiv görs inte.

Detaljrikedomen är avsevärt större i framställningarna av ABB än bland dem om TA. Vi får reda på vilka ABB:s favoritfilmer är, vilka vinsorter han föredrar och vilket märke han har på sina pikétröjor. Det är inte uppenbart hur den sortens information – som påminner om bevakningen av vilken kändis som helst – är relevant för allmänintresset. Vi får till och med reda på vilken låt han spelade i sin Ipod medan han sköt sina offer. Om TA skrivs inga sådana detaljer ut. Han förblir den 28-årige familjefadern och terroristen som sprängde sig själv på Bryggargatan.

INTERNETBASERADE REFERENSER

Facebook, <www.facebook.com/event.php?eid=234394986593554> (Hämtad 2011-09-05).

Flashback, "Varför Anders Behring Breivik är en hjälte", <<https://www.flashback.org/t1606749>> (Hämtad 2011-09-05).

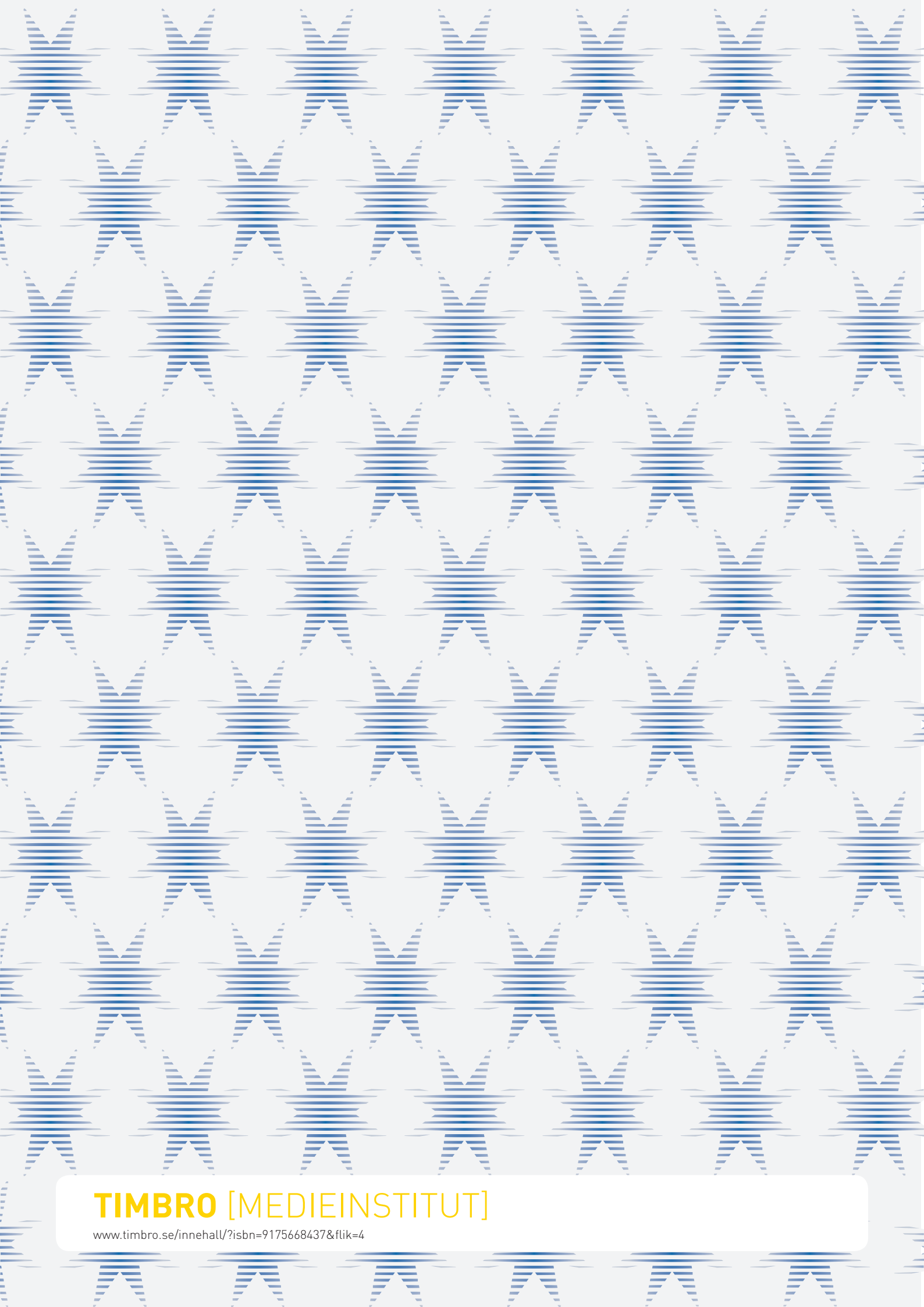
Gudmundson, "Självordsbombare i Stockholm", Blogspot 11 december 2010, <<http://gudmundson.blogspot.com/2010/12/sjalmordsbombare-i-stockholm.html>> (Hämtad 2011-09-23).

Wikipedia, "Bombdåden i Stockholm 2010",

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Bombd%C3%A5den_i_Stockholm_2010#G.C3.A4rningsman> (Hämtad 2011-09-23)

Wikipedia Commons, "Anders Behring Breivik in military uniform (self portrait).jpg", <http://commons.wikimedia.org/wiki/Commons:Deletion_requests/File:Anders_Behring_Breivik_in_military_uniform_%28self_portrait%29.jpg?uselang=sv> (Hämtad 2011-09-05).

Svensk version av föregående artikel, <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anders_Behring_Breivik_in_military_uniform_%28self_portrait%29.jpg?uselang=sv> (Hämtad 2011-09-05).

TIMBRO [MEDIEINSTITUT]

www.timbro.se/innehall/?isbn=9175668437&flik=4